

Драган Б. Лакићевић  
Српска књижевна задруга  
Београд

## ЦРНЕ НОЋИ БЕЛОГА ЛАБУДА реч уредника

Од прве приповедачке њиге, *Који немају њечайца*, 1985. године, до новог романа *Кукавичја њилаг*, 2016, стасао је Лабуд Драгић до најугледније књижевне и издавачке едиције у нас – плавог Кола Српске књижевне задруге, и то по мишљењу Комисије за Коло наше најстарије издавачке установе, као по мишљењу неколико жирија који су Драгићу доделили, најпре награду „Бранко Ћопић” (за роман *У зајонима Леице*, у едицији „Атлас” Српске књижевне задруге), а потом и четири књижевне награде за *Кукавичју њилаг*: „Исидора Секулић”, „Момо Капор”, „Светозар Ћоровић”, „Печат времена”.

У том, доста дугом раздобљу, преко тридесет година, критика се мало или нимало бавила прозом овог снажног писца, и веома је тешко закључити зашто. Повлашћени критичари, миљеници новина, часописа и других средстава у којима се тумаче и вреднују књижевна дела из текуће издавачке продукције, бавили су се свим и свачим, бољим и горим делима и књижевним поступцима – већину тога већ су одбацили или заборавили, а књиге нашег писца су игнорисали.

Управо зато је Одбор за српски језик СКЗ одлучио да Задругин роман 2016. године стави на округли сто и организује скуп на тему „Роман Лабуда Драгића *Кукавичја њилаг* у светлу књижевне и језичко-стилске анализе”. Скуп је одржан 8. јуна 2017. у Српској књижевној задрузи. У овом зборнику налазе се радови са тог скупа.

Српска књижевна задруга захвална је редакцији часописа *Узданица* на предусретљивости у објављивању овог зборника.

Редакција *Узданице* и редакција Српске књижевне задруге захвални су ауторима радова на свестраном и пажљивом приступу овом роману који ће, уверени смо, оставити трага на књижевну епоху у којој је објављен и тумачен.

\* \* \*

Ко се још сећа некадашњих новина и часописа за младе, са забавним странама на којима се вежбала машта и проверавала интелигенција – са графичким играма, ребусима, лавиринтима, питалицама, асоцијацијама. Једна од форми игре и разбрибриге била је и тзв. *плетеница*: графичка слика, налик мрежи, геометријских облика – шестоугао или осмоугао, са изукрштаним линијама разних дебљина и преплета. У тим мрежама, зависно од стране и од угла под којим се гледа, могло се открити више речи или појмова, међусобно повезаних (рецимо, имена река, планина, држава и сл.) који се под уобичајеним углом читања не могу видети. У шестоугаоној плетеници било би шест појмова или значења, а свако се откривало, тј. читало са друге стране хартије, односно слике, под што мањим углом.

На сличан начин, као преплете приповедачких равни, из разних углова, могли бисмо посматрати нови роман Лабуда Драгића *Кукавичја пилаг*. Овај роман је једна врста књижевне плетенице, прозно ткање са више потки и основа.

*Проза*. Начин казивања, грађа укупне приче – све чини прозу, са детаљима и елементима поезије и документарности у служби прозе. Уметност прозе у овом роману је политичку и историјску грађу (и списатељску храброст) претворила у пустоловину негативног јунака, са његовом психологијом и моралним димензијама појединца и епохе. Снази историјске позадине равнотежу чини књижевна вештина – лепота приповедања.

*Историја*. Предлогак делу је хроника историјских збивања у Црној Гори почетком 20. века – са одјецима или последицама крупних политичких догађаја од Берлинског конгреса и српских ратова почетком 20. столећа па до Уједињења 1918. Све то је увод у микро-време и микро-космос романа: одметнички покрет против новостворене и уједињене државе Срба, Хрвата и Словенаца, који се бори да краља Николу врати на црногорски престо.

*Политика* – у доба прелаза из века у век, из епохе хомо хероикуса у раздобље хомо политикуса, које је пресудно утицало на преображај патријархалног човека и традиционалног морала, самим тим и система вредности, у многим својим манифестацијама. Политика је увек представљала утицај великих на мале, јачих на слабије, спрегу интереса и ирационалних заноса. Актери овог романа или подухвата инстурисани су и опремљени у Италији, где су и добили име некадашњих *комити*, часних бораца против туђинске окупације.

*Просјор* романа чини рељеф, односно терен данашње Црне Горе, са махом планинским и брдовитим пределима, са флором, фауном и домаћом привредом у позадини живота и језика главних јунака. Простор поседује суровост природе која је аналогна суровости људске природе и историје.

*Језик*. О грађи и обиљу језика најбоље сведочи речник мање познатих речи у другом делу књиге: велики лексикон говора и живота понајви-

ше источне Херцеговине, с многим подударностима са *Ускочким речником* и речником уз дијалекатске поеме Матије Бећковића из морачко-ровачких говора српског језика. У тумачењима речи, која су претежно књижевна и сугеришу проширења, Драгићев речник је слојевит и интегралан – препун експресивне лексике и сликовите народне етимологије у раскошном колориту који сазвучја приповедања чини аутентичним, живим и пластичним.

У позадини језичког ткања, као посебне нити приповедања, чује се, налик заборављеној успаванки-тужбалици, али и разбоју који уплиће и укршта нивое приче – десетерац који подесећа и опомиње. У десетерцу, наравно, звуци и одједи *Горској вијенца*, као парадигме живота, једине истине која мора преживети несрећу и срамоту.

*Фигуре*. На претходном простору херојске прошлости, наш писац на сцену изводи негативне јунаке – малог и великог: господара и поданика, и то у земљи у којој су донедавно владали и највећи песник, и светитељ Петар Први, и Лажни Цар... Драгићеви јунаци супротни су самима себи и својој изворној природи. Историја и политика преобраћају и краља Николу и Муја Башовића у њихове негативе. Владарска и ратничка традиција „цара јунака” првог, и породична племенска традиција другог, изокрећу се у себичну старачку похлепу за моћ и новац – код краља; у страст борбе за апсурдни повратак оног чега нема, код поданика...

*Сујројности*. Тако на једној страни имамо херојску Црну Гору из предања и поезије, а на другој терористичку акцију по туђинским инструкцијама. Владар, победник у биткама, проширилац државе, песник химне „Онамо ’намо” – на једној, а старац који дрхти пред сјајем и трепетом злата у трезорима европске подземне банке – на другој страни.

Трагичка гордост јунака овог романа приказана је посредним путем: и полтронство је елеменат гордости. И схватање сопственог послања део је гордости – код господара и код слуге. И све се то догађа две деценије после изласка из штампе *Примјера чојсџива и јунашџива*, збирке моралних императива једног духа и поднебља.

Морално-психолошке деонице романа уграђене су у све поменуте деонице романа, највише у саме ликове и њихове карактере. И Башовић и Петровић знају да чине нешто недолечно, чиме се руши вековна задужбина вредности и светиња, породичног морала и националног завета. Али то је јаче од њих, као што је јача планина – земља, стихија природе коју и у овој књизи Драгић приказује својим лирским и књижевно-сликарским начином. (Призори планинске природе и њене манифестације, повезане са психо-емотивним доживљајем јунака и наратора у исти мах, дочарани су на врхунски уметнички начин.) Али је тренутни статус у новом добу, прелазни период у метаморфози човека и епохе – јачи од разума и васпитања. Утолико су њихови поступци и душевна стања необичнији и негативнији.

У оковима свести, које изванредно сугерише писац ове књиге, као опчињени злом, као по налогу ђавола, они раде оно што знају да се нипошто

не сме радити, али немају куд. У томе је њихова трагика – трагедија земље и епохе.

Драма романа *Кукавичја њилаг*, која се збива у повечерје Првог светског рата, после Мојковачке битке, Албанске голготе и Солунског фронта – започела је знатно раније, а потрајаће знатно дуже: видимо је у манифестацијама политике и националних и моралних потреса данас. И у томе је значај ове књиге.

Као што се гледа она плетеница, са издуженим и гдекад подебљаним линијама, под све мањим и најмањим угловима, готово са хоризонталне ивице хартије, тако на место, и време, и лица овог романа гледа Шалета, брат главног јунака – из Америке, са дистанце која је увек потребна за разумевање вредности и њихових супротности.

Под сличним углом покреће своје јунаке, са издуженим и гдекад подебљаним линијама, и писац овог романа и његов први читалац.